

NİZAMİ XƏLİLOV

Bakı Dövlət Universiteti (Azərbaycan)

ŞAH İSMAYIL XƏTAINİN YARADICILIĞINDA AŞIĞ ŞEİRİ ƏNƏNƏSİ

Açar sözlər: Şah İsmayıl Xətai, aşıq yaradıcılığı, anadilli poeziya, XV-XVI əsrlər klassik ədəbiyyatı, xalq şeiri.

Xalq yaradıcılığı bütün dövrlərdə yazılı ədəbiyyat üçün qaynaq, mənbə rolunu oynamışdır. Klassik ədəbiyyatın görkəmli sənətkarları öz imkanları daxilində bu zəngin xəzindənən bəhrələnməklə poeziyamızın ən gözəl nümunələrini yaratmışlar. Q.Təbrizinin, X.Təbrizinin, M.Gəncəvinin, X.Şirvaninin, N.Gəncəvinin, Ş.İ.Xətainin, M.Füzulinin və başqalarının yaradıcılığı bunu aydın göstərməkdədir. Onların müxtəlif mövzulu əsərlərində əfsanə, rəvayət, nağıl, dastanlardan gələn motivlər geniş müşahidə olunur. Bəzilərində bütövlükdə əsərin mahiyyətində, üst qatında, bəzilərdə isə bir qədər alt qatda nəzərə çarpır. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq hər bir sənətkar təkrar qeyd edək ki, yaratdığı bədii nümunələrdə xalqın zəngin yaradıcılığından bəhrələnməklə klassik sənət nümunələrini yaratmaq məqsədi güdmüşlər. Bu, bütün əsrləri izləyən prosesdir. Anadilli poeziyanın mövcudluğu dövründə isə daha aparıcılıqla müşahidə olunur. Belə ki, Əlinin «Qisseyi-Yusif»indən, «Dastani-Əhməd Hərami»dən üzə bəri bu ənənə çoxalın istiqamətdə əsrləri adlamışdır. Molla Qasımda, Yunis Əmrədə, Şah İsmayıl Xətaidə isə bütövlükdə yaradıcılığın mahiyyətində dayanan problem kimi aparıcı mövqedə özünü göstərmişdir. XVIII yüzillikdə M.V.Vidadinin, M.P.Vaqifin şəxsində özünün ən yüksək zirvəsinə çatmışdır. M.P.Vaqif bir növ bütün yaradıcılığı ilə aşıq şeiri, xalq şeiri ruhunda yazmanın imkanlarını nümayiş etdirmişdir.

Anadilli poeziyanın, xüsusilə aşıq şeiri üslubunda yazmanın orta əsrlərdə üç böyük mərhələsi müşahidə olunur. Bunlar özlüyündə hələ çox-çox əvvəllərdən, qədim türk dastanlarından, qəhrəmanlıq nəğmələrindən, səmavilərdən, müxtəlif səciyyəli türkülərdən, ilahilərdən Əhməd Yasəviyə, Yunis Əmrəyə gələn böyük və uzun bir yolun davamıdır. Burada türkün şeir düşüncəsi, həyat fəlsəfəsi, həyata, dünyaya münasibəti bütün incəlikləri ilə öz əksini tapır. Artıq Yunis Əmrə, Molla Qasım bu prosesdə bir mərhələdir. Özü də sabitləşmiş düşüncəni, həm forma, həm məzmun ifadəliliyində bitkinliyi əks etdirən bütöv bir mərhələdir. XVI əsr isə onun ikinci mərhələsidir. Burada bir istiqamətdə bütün tamlığı ilə klassik poeziyanı ehtiva edən M.Füzuli varsa, digər istiqamətdə həm klassik, həm də xalq poeziyasının özünəməxsusluqlarını özündə daşıyan, mahiyyəti ilə xalq poeziyasına dayanan Şah İsmayıl Xətai var. Üçüncü bir xətt sırf xalq poeziyası, aşıq yaradıcılığı ilə bağlıdır. Dirili Qurbani və Miskin Abdal xəttidir. «Həmin əsrdə yetişmiş və bir çox cəhətlərdən Xətaiyə görə daha yüksək yaradıcılıq qüvvəsinə malik olan Füzuli ilə müqayisə edildikdə Xətai Azərbaycan türk dilini daha geniş və zəngin şəkildə öz şeirlərində işlədən və fəzlə olaraq bu dilin müyyən dialektoloji xüsusiyyətlərini əks etdirən birinci şairdir» (3, 316-317). Bəkir Çobanzadənin son dərəcədə dəqiqliklə dediyi bu mülahizələr həmin dövrdə mühitin ümumi mənzərəsini, türk şeirinin güclənən imkanlarını ifadə edir. Söhbət Şah İsmayıl Xətai yaradıcılığından və hökmdar səviyyəsində dövrün, mühitin hansı düşüncə ilə yaşaması məsələsindən getdikdə bu bir qədər də aydınlıqla görünür. Onu da qeyd edək ki, Ş.İ.Xətainin

yaratıcılığı ilə bağlı müəyyən işlər aparılıb, şeirləri müqayisələrlə təhlil olunub. Aşıq şeiri üslubunda yazdığı şeirləri müxtəlif tədqiqatların probleminə çevrilib. Ancaq bir istiqamət kimi sırf aşıq yaratıcılığı müstəvisində araşdırılmayıb. Halbuki, Ş.İ.Xətəinin yaratıcılığı öz ruhu və mahiyyəti ilə aşıq şeirinə köklüdür. Bunu ilk öncə hələ şeirlərinin təhlilinə keçməzdən əvvəl Dirili Qurbaninin, Miskin Abdalın ona olan sonsuz rəğbətindən görürük. Burada Şah İsmayıl Xətəinin də onlara olan böyük rəğbəti duyulmaqdadır. Bu, başlanğıc kimi xalq şeirinə, aşıq yaratıcılığına böyük məhəbbətdən irəli gəlir.

Qurbani şeirlərində Ş.İ.Xətəinin adı tez-tez çəkilir, mürşidi-kamilim, «şeyx oğlu şahım» deyə xatırlanır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, Qurbaninin hökmdar şairin vəfatına həsr etdiyi məşhur divanisi xalq şeirimizin, aşıq poeziyamızın klassik nümunəsidir. Burada Şah Xətəiyə olan sənətkar sevgisi fərdi münasibəti ifadə etmir, əksinə, bu, böyük xalq sevgisinin təzahürü təsiri bağışlayır.

Fələk, sənə əlləşməyə bir qabil meydan ola,
Tut əlimi fürsət sənin, kaş belə ehsan ola.
Getmiş idim mürşidimə dərdimə dərman qıla,
Mən nə bilim, mən gəlincə xak ilə yeksan ola. (7, 187)

Şah İsmayıl Xətəi bu sevgini təkcə hökmdar kimi qazanmamışdı, burada eyni zamanda ondan heç də geri qalmayan sənətkar sevgisi var idi. Bu iki xətt - hökmdar olma və şairlik birbirini tamamlayırdı. Burada vurğulanmalı digər bir məqam da var, bu da mürşid olma idi. Bütün bunlar özlüyündə son olaraq böyük ideyaların həyata keçirilməsinə, zaman-zaman pozulmuş ədalətin bərpaasına xidmət edirdi. Necə ki, ədəbiyyat hələ də ana dilində yazmağın çətinlikləri ilə üz bəüz idi. Dirili Qurbaninin «mürşidi-kamilim, şeyx oğlu şahım» deməsi təsadüfi deyildi.

Mürşidi- kamilim, şeyx oğlu şahım!
Bir ərzim var qulluğuna, şah mənəm.
Əziz başım üçün oxu yazğımı,
Agah ol halımdan gahbagah mənəm! (6, 29)

Ş.İ.Xətəinin Qurbani ilə yaxınlığı özlüyündə xalq yaratıcılığına, aşıq poeziyasına münasibətin ifadəsi idi. Miskin Abdalın yaratıcılığında da bu yaxınlıq bir aydınlıqla hiss olunur. Belə ki, onun şeirlərində Xətəiyə məhəbbət, Şıx oğlu, mürşid deyə müraciətlər hamısı hökmdar və şair sevgisinin ifadəsi idi. Həmin münasibətin məqamları bu gün xalq arasında da yaşanmaqdadır. Düzdür, Miskin Abdalın da digər müasirləri kimi yaratıcılığı bizə tamlıqla gəlib çatmayıb. Bir hissəsi artıq rəvayətə, müəyyən əhvalata keçərək yaşayıb. Olanların hamısı bütünlükdə mühiti, on altıncı yüzillikdəki ümumi mənzərəni səciyyələndirir. Bunun başında isə heç şübhəsiz hökmdar, şair, mürşid kimi Şah Xətəi dayanırdı. Bütün müraciətlər, ona olan münasibətlər hamısı belə bir vəziyyəti aydınlıqla göstərir. Miskin Abdal şeirlərində bu hal arıdcılıqla yaşanır.

İqlimin şahıydı Həzrəti Süleyman,
Ədalətə pənah idi Nuşirəvan,
Şıx oğlu İsmayıl – o cənnət məkan,
Düşməz ələ, o bir yadigardı getdi. (9, 271)

Bunlar bir istiqamətdə mühiti xarakterizə edir. Mühitdə baş verən ədəbi prosesi, xalq şeiri üslubunda yazmanı və ona qarşı güclənən marağı göstərir. Çünki bütün müstəvilərdə həm Miskin

Abdalın, həm də Dirili Qurbani kimi qüdrətli sənətkarın yetişməsi artıq ənənənin güclənən xətt boyunca getdiyini deməyə əsas verir. Ş.İ. Xətəinin, eləcə də bu sənətkarların zamanında hansı mərtəbədə dayandığını təsəvvür etmək elə də çətin məsələ deyildir. İlk əvvəl bunu Şah İsmayıl Xətəinin yaratdığı böyük dövlətin sərhədləri daxilində və ondan kənarında artan nüfuzu baxımından müəyyənləşdirmək gərəkdir. Elə yaradıcılıqda da bu hal vardı. Çünki bu böyük işlərin bir hissəsi onun şeirə, sənətə olan sonsuz marağı ilə müəyyənləşirdi. Demək, poeziya onun mühüm bir hissəsini təşkil edən xalq şeiri üslubunda yazıb yaratma, aşiq şeiri, anadilli ədəbiyyat məsələləri intibah xarakteri ilə görünürdü. Bu bir növ yeni mahiyyət kəsb edən mərhələ idi. B.Çobanzadə bu məqamla bağlı maraqlı bir məsələni də vurğulayır: «Xətəinin əsərlərində işlətdiyi dil bu sahədə müəyyən mərhələnin başlanğıcı olub, bu zamandan etibarən İran Azərbaycanı türk ləhcəsi və çox mümkün ki, bu ləhcənin müəyyən şivəsi (məsələn, Təbriz şivəsi) ümum Azərbaycanın ədəbi dili əsasını təşkil edir. Bu vəziyyət təxminən olaraq XVIII miladi əsrə, yəni Molla Pənah Vaqif və Molla Vəli Vidadi kibi Qafqaz Azərbaycanı şairlərinin meydana çıxmasına qədər davam edir» (3, 317). Yunis Əmrə, Molla Qasım ilə Şah Xətəi, Qurbani arasındakı inkişaf məsafəsi, zənginləşmə sonrakı etapda özünün ən yüksək pilləsinə M.P.Vaqif və M.V.Vidadi şəxsinə çatır. Molla Qasım və Yunis Əmrə şeirindəki dil zənginliyi və aşiq şeir üslubu bütün keyfiyyətləri ilə sonrakı əsrlərə daşınır. Hətta bu zənginlik onu da deməyə əsas verir ki, XIII-XIV əsrə qədər dil, aşiq şeirinin forma və ifadə imkanlarındakı inkişaf mahiyyət etibarilə daha qədimlər haqqında düşünməyi zəruriləşdirir.

Molla Qasım:

Yumulmuş şol ala gözlər,
Qiyamət yolunu gözlər.
Hanı şirin-şəkər sözlər
Dəhani-bizəban gördüm.

Yunis İmrə:

Soğulmuş şol ala gözlər,
Pozulmuş ay kimi üzlər.
Qarışmış qara torpağa,
Gül dərən əlləri gördüm. (4, 238-239)

Bu, on üçüncü yüzilliyin nümunəsidir və bədii sənət faktı kimi bütün incəlikləri, forma, məzmun komponentləri ilə ortadadır. Öz mahiyyəti etibarilə təkcə Azərbaycan şeirinin uğurunu deyil, ümumilikdə türk poeziyasının mənzərəsini ifadə edir. Ana dilində yaranan poeziyanın digər nümunələri, dastan ənənəsi, hamısı bu məsələnin inkişaf istiqamətlərini ortaya qoyur. XVI əsrdə Ş.İ.Xətəi poeziyanı sadə xalq dilinin özünəməxsusluqları və incəlikləri ilə zənginləşdirir. «Xalq qoşmaları ruhunda yazılan bu şeirlərdə vəfa, sədaqət, mərdlik kimi nəcib keyfiyyətlər təbliğ olunurdu. Şair bu qoşmalarında öz tərəfdarlarını elmi, şeiri, musiqini, həyat və təbiət sirlərini öyrənməyə ruhlandırır» (1, 330). Elə heca vəznində yazdığı şeirləri ilə də bu ənənənin güclənməsinə rəvac verirdi.

Dərdi olmayanlar dərdə yanarmı?
Sadiq dərviş iqrarından dönərmı?
Hər bir uçan, gül dalına qonarmı?
Mən bülbüləm dərşən, gülün varmıdır?

Şah Xətai, sənin dərdin deşilməz,
Dərdi olmayanlar dərdə tuş olmaz,
Mürşidsiz, rəhbərsiz yollar açılmaz,
Mürşid ətəyində əlin varmıdır? (10, 7)

Artıq əvvəlki dövrlərdən, əvvəlki saray mühitlərindən fərqli olaraq on altıncı yüzillikdə ədəbiyyatın yeni mahiyyət kəsb etməsi, mədhiyyələrdən, fəxriyyələrdən uzaqlaşma dövrü başlayırdı. Düzdür, bu hal bütünlüklə ömrünü hələ başa vurmamışdı, tədric xarakter daşıyırdı. Hadisələrə yanaşmada, onun təqdimində fərqlilik, yeni məna axtarışları, ana dilinin imkanları səviyyəsində ədəbiyyatı yaratma düşüncəsi ən başlıca amala çevrilmişdi. Məhz Ş.İ.Xətai özü də bu prosesi uzaqgörənliklə qiymətləndirirdi. Sadə, aydın xalq dilində bayatılar, gəraylılar, qoşmalar, varsağılar yazırdı. M.Qasımlı bu məsələləri həm poetik ovqat, həm də sosial-siyasi məqsəd müstəvisində paralel kimi götürür və birinin digərini tamamladığını söyləyir. «Şah İsmayıl Xətainin xalq şeiri üslublu şeirə güclü meyl etməsi onun poetik ovqatının xəlqiliyindən və sosial-siyasi məqsədindən irəli gəlir...Xətainin xalq üslublu şeirlərində real məhəbbətdən bəhs edən bədii materialların say və həcm azlığına baxmayaraq, poetik ovqatın xəlqiliyi təsvir-tərənnüm obyektində əsas ağırlığı öz üzərinə götürür. Odur ki, bu şeirlərdəki aşiq məhəbbəti həm də aşiq məhəbbətidir» (5, 53). Bizim fikrimizcə, bu iki xətt bir-birilə Şah İsmayıl Xətaidə qovuşur, bir növ təriqət şeyxi olma ilə şairlik, el şairi olma funksiyası bir-birini tamamlayır.

Qarşıkı qarlıca dağı gördünmü?
Yoldurmuş əyyamın, əriyib gedər.
Axan sulardan sən ibrət aldınmı?
Yüzünü yerlərə sürüyüb gedər. (10, 12)

Ozanlardan, dədələrdən üzü bəri daşınan bu ruh xalq ruhudur və bütün zamanlarda, klassik ədəbiyyatın hansı istiqamətdə inkişafına baxmayaraq öz işində olub. Heç bir dahinin, yaradıcı dühanın və yaxud da fərman sahibinin hökmü bu axara təsir göstərə bilməyib. Böyük təmkin və son dərəcə yüksək ilhamla xalqın iç ağrılarını, ürəyinin dərinliklərində gizlənən hissləri, həyatının ən incə tərəflərini ifadə edib. Onun təsiredicilik tərəfi isə mühitin, böyükdən-kiçiyə hamının iç ağrılarını ifadə etməsi ilə ölçülə bilər. Dağ başında sürüsünü otaran çobandan torpaqla əlləşən əkinçiyə qədər hamının bu misraları eyni dərəcədə başa düşməsi özlüyündə bədii göstəricidir. Hansı ki, şifahi düşüncədə min illər boyu ədəbiyyat bu şəkildə xalqın yol yoldaşı olmuşdu. Xətainin isə yaradıcılığında bu yola üstünlük verməsi, ümumiyyə meylliyi, daha doğrusu, xalqla ruh bağlantıları ruhun yaşarlığı idi. Şah İsmayıl Xətai və folklor problemini tədqiq edən Ş. Bədəlov bu istiqamətdə bir məqamı xüsusi olaraq vurğulayır. «Xətai yaradıcılığını folklorla sıx bağlayan əsas tel onun mənsub olduğu səfəviyyənin tarixi yoludur. Bu yol əsasən, Xətai yaradıcılığının mifoloji qaynaqlarının sufi-təsəvvüf folklor semantikasına bağlıdır. Həmin yol əsliində, Azərbaycan folklor harmoniyasının ümumşərq kontekstinin müştərək inteqrasiyasının nəticəsi olaraq səfəviyyədə təzahür edə bilmişdir». (2, 7). Bizim fikrimizcə, Şah İsmayıl Xətai yaradıcılığında bu ruh, xalq şeirinin ümumi ahəng çalarları, aşiq şeiri ənənəsində yazıb yaratma bütün mahiyyəti ilə təriqət düşüncəsi ilə bağlana bilməz. Bu olsa-olsa həmin axarda bir hissəni, düşüncənin bu tərzdə ifadəsini ehtiva edə bilər. Burada bütün tərəfləri ilə istiqamət kimi xalq şeiri, aşiq şeiri üslubu başlıca olandır və hamısı bütün tərəfləri ilə oradan qaynaqlanır. «Xətainin heca

vəznində xalq şeiri formasında yazdığı əsərlər ədəbiyyatımızda bu meylin get-gedə güclənməsinə və üstünlük qazanmasına səbəb olmuşdur» (8, 393). Bu meylin özünün türk xalqlarında sistemli şəkildə izlənməsi bir problem kimi hələ də tədqiqini gözləyir. Düzdür, aşıq sənətində, şifahi ədəbiyyatda heca vəznində yazıb yaratmanın müxtəlif tərəfləri işıqlandırılmış, müəyyən təhlillər aparılmışdır. Ancaq yazılı ədəbiyyatda Ə.Yasəvidən, Yunis Əmrədən, Molla Qasımdan başlayan yolun davamlı şəkildə izlənməsi özlüyündə problem kimi aktualdır. Bunların folklor qaynaqları ilə paralel aparılması isə məsələnin mahiyyətinə daha təfərrüatlı yanaşmadır. Çünki Şah İsmayıl Xətəinin bayatı, gəraylı, qoşma və varsağıları arasında elə nümunələr var ki, onu bütünlükdə xalq düşüncəsinin faktı kimi vermək mümkündür. Məsələn, «Dədəm xoş gəldin, xoş gəldin» varsağısında biz tək-cə formanın deyil, eyni zamanda deyimin də xalq düşüncəsinin dərinliklərindən süzülüb gəldiyini görürük.

Qaibdən dəlil gördüm,
Dədəm, xoş gəldin, xoş gəldin.
Bizi sevib sevindirdin,
Dədəm, xoş gəldin, xoş gəldin. (10, 20)

Bu misralarla, xalq düşüncəsi ilə Ş.İ.Xətəi özü də dədələşir. Dədə Qorquddan, dədələşən ustadlardan gələn ənənənin davamçısı kimi bu sıranı bir qədər də genişləndirir. Qaibdən gələn dəlilə sənətkar xoş gəldin deyir və bizi sevindirməsini söyləyir. Bu dədələşmənin, gəlişi gözəl olan dədənin xoşgəldinidir. Və yaxud da bir başqa gəraylısında oxuyuruq:

Aqıl, gəl bəri, gəl bəri,
Gir könülə, nəzər eylə.
Görür göz, eşidir qulaq,
Söylər dilə nəzər eylə. (10, 30).

Bütün bunlar və bu kimi nümunələr Ş.İ.Xətəinin aşıq şeirinə verdiyi dəyərdir. Belə nümunələrlə o, ədəbiyyatımızı daha da zənginləşdirmiş, onun sonrakı inkişafına özünün töhfələrini vermişdir. Bu məsələnin bir tərəfidir, daha doğrusu, sırf aşıq şeiri üslubunda yazıb yaratma ilə bağlı tərəfidir. Onun digər tərəfində klassik üslubda yazıb yaratdığı şeirlər, eyni zamanda epik əsərləri dayanır. Bu isə bir problem kimi özündə başqa istiqamətli məqamları ehtiva edir. Daha doğrusu, bayatı, gəraylı, qoşma, varsağılarında bütün təfərrüatı ilə görünənlər klassik üslubda yazdıqlarında bir qədər alt qatda nəzərə çarpır. Ancaq bir məsələni də vurğulayaq ki, Xətəinin klassik üslubda yazdığı elə şeirləri var ki, onlar öz mayasını xalq düşüncəsindən alır. «Dəhnamə», «Nəsihətnamə» kimi iri həcmli əsərləri, eləcə də mürəbbeləri, tərəcibəndləri, rübai, qitələri də bunu aydınlıqla göstərir. «Qış getdi, bahar gəldi» misrası və bu axarda olan misralar bütün tərəfləri ilə bunu aydın ifadə edir:

Gələn birdir, gedən birdir, qalan bir,
Haman birdir, haman birdir, haman bir. (10, 57)

Və yaxud da bir mürəbbesinə diqqət yetirək. Burada da eyni mənzerənin şahidi oluruq. Burada düşüncənin xalqdan gələn tərəfləri sadəlik və deyim anlamında hamısı üzdə görünür. Eyni zamanda keyfiyyət, xalq ruhuna yaxınlıq anlamında mühüm dəyər kimi əhəmiyyət kəsb edir.

Neçə kərə demədimmi, gözləri ahu, sana,
 Bivəfaliq etməmək gərək idi canım sana,
 Yürü, var ömrüm haman şimdən geri yahu sana,
 Könlümüzü bizə ver də, Misrə Sultan ol yürü. (10, 41)

Bütün bunlar on altıncı yüzillikdə Azərbaycan şeirinin inkişaf istiqamətlərini, zənginlik tərəflərini açıqlayır. «Nəsimidə, Həbib və Füzulidə də – bunların xüsusən qəzəl növünə aid əsərlərində – az-çox bariz surətdə görülən bu «sadəlik», dediyimiz kimi, Xətəidə çox açıq və qəti surətdə və xalq ədəbiyyatına yaxınlaşma şəklinə özünü göstərir» (3, 332) qənaəti son məqamda digər bir düşüncəni «XVI əsrdəki Azərbaycan türk ədəbiyyatının bədii yüksəkliyi, vertikalı Füzuli ilə ölçülürsə, dil və yaradıcılıq ünsürləri, horizontal meyarı Xətai ilə təmsil olunur» (3, 332). M.Füzuli də aşiq şeir şəklinə bəhrələnmiş, bəlkə də sələfi Xətai yaradıcılığından ilham alaraq

“Məni candan usandırdı,
 Cəfadən yar usanmazmı?
 Fələklər yandı ahımdan,
 Muradım şəmi yanmazmı?”

qəzəlini yazmışdır. Bu şeir qəzəl olsa da, hər misra iki yerə bölünəndə aşiq şeirinin ruhu- nu, xüsusilə gəraylı şeir şəklini xatırladır. Sanki Füzuli əruzla hecanı sintez edir. Ümumilikdə götürdükdə Nəsimidə, Füzulidə və o dövrlərdə əruzda yazan başqa şairlərimizin şeirlərində hecanın əlamətləri görünməkdədir. Bunlar hamısı anadilli poeziyanın ümumi inkişaf mənzərə- sidir. Beləliklə, XVI əsr Azərbaycan şeiri xalq şeiri üslubunda, aşiq şeiri tərzində yazması ilə güclənən istiqamətdə sonrakı əsrlərə doğru gedən inkişafı müəyyənləşdirir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. B., Elm, 1960.
2. Bədəlov Ş. Şah İsmayıl Xətai və folklor. Avtoreferat. B., 2009.
3. Çobanzadə B. Seçilmiş əsərləri. B., Şərq-Qərb, 2007.
4. Əfəndiyev P. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. B., Maarif, 1992.
5. Qasımlı M. Şah İsmayıl Xətəinin poeziyası. B., Elm, 2002.
6. Qurbani. 55 şeir. B., Gənclik, 1972.
7. Qurbani. B., Bakı Dövlət Universiteti, 1990.
8. Səfərli Ə., Yusifov X. Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı. B., Maarif, 1998.
9. Miskin Abdal. Bakı, Səda, 2001
10. Şah İsmayıl Xətai. Əsərləri. B., Azərnəşr, 1976

Низами Халилов
Бакинский государственный университет (Азербайджан)

ТРАДИЦИИ АШУГСКОЙ ПОЭЗИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ШАХ ИСМАИЛА ХАТАИ

РЕЗЮМЕ

XV-XVI века являются значительным периодом в развитии азербайджанской поэзии на родном языке. В это время широкое развитие получило направление поэзии, опирающееся на традиции народного стихосложения. Здесь с предельной ясностью прослеживается влияние ашугского стиха, который в лице Ш.И.Хатаи, можно сказать, приобрел новую значимость. Происходит усиление тенденции выражать свое художественное мировосприятие не в классическом размере *аруз* (*aruz*, - силлабо-тонический), которым была написана вся письменная поэзия, а размером *хеса*, - силлабический).

Ключевые слова: Шах Исмаил Хатаи, ашугское творчество, поэзия на родном языке, классическая литература XV-XVI веков, народный стих.

Nizami Khalilov
Baku State University (Azerbaijan)

ASHIG POEM TRADITION IN SHAH ISMAYIL KHATAI'S CREATIVE ACTIVITY

SUMMARY

XV-XVI centuries are the considerable period in development of the Azerbaijani poetry in mother tongue. At this time, wide development has received the direction of poetry leaning against to folk verse's traditions. Here with clearness influence of ashig verse, which it is possible to tell, is traced in person of Sh.I.Khatai has the new importance. There is a tendency strengthening to express the art attitude not in the classical size of *aruz* (the syllabic-tonic rhythm) that the traditional poetry has been written, but the size of *heja* (the syllabic rhythm).

Keywords: Shah Ismail Khatai, ashig creativity, poetry, in mother tongue, classical literature of 15th-16th centuries, a folk verse.